

मिळवलेले आढळतात. पण त्यांचे प्रमाण अत्यल्प आहे. पूर्वी वैद्य नाडी परीक्षणाने तब्येतीबाबत अनेक गोष्टी जाणून घेत असत. त्याच प्रमाणे सर्वसामान्य शेतकरी जमिनीची सुपीकता समजू शकेल अशा काही सोप्या पद्धती / निर्देशांक आहेत का? याचे उत्तर होय असे आहे आणि खाली अशाच काही गोष्टींची यादी दिली आहे. याचा वापर करून शेतकरी स्वतः आपल्या जमिनीची सुपीकता पातळी पारखून घेवू शकेल.

- १) जमीन नांगरत असता, ट्रॅक्टरने काळा धूर मारू नये, बैलांना सहज नांगर ओढता यावा. त्यांचे खांदे येवू नयेत, त्यांना प्रचंड धाप लागू नये. म्हणजेच जमीन जास्त कडक नसावी.
- २) नांगरणी करताना, मोठी ढेकळे उठू नयेत, नांगरणी नंतर ४ दिवसांनी अशी ढेकळे दगडासारखी न होता सहज लाथ मारली तर बारीक होऊन जावीत.
- ३) नांगरलेल्या रानात चालताना पायाला खरटेलागू नयेत, पाण्याची एखादी पाळी लांबली तरी पीक वाळू नये, पाण्याचा ताण सहन करण्याची ताकत ही जमिनीच्या सुपीकतेवर अवलंबून असते.
- ४) भांगलणी, निंदणीचे काम कमी कष्टात झाले पाहिजे. तण काढताना खुरपे सहज रानात खुपसता आले पाहिजे. लव्हाळा, हरळी सारखी बहु-वार्षिक तणे मूळ गाठीसह सहज निघाली पाहिजेत. एखादे तण उपटल्यानंतर जमीन योग्य वाफस्यात असेल तर नुसते तण झाडले तरी त्याच्या मुळाला चिकटलेली सर्व माती खाली पडावी.
- ५) रासायनिक खतांचा जास्त वापर करण्याची आवश्यकता पडू नये. त्याशिवाय चांगले उत्पादन मिळावे.
- ६) उत्पादनाचा दर्जा उच्च प्रतीचा असावा, जातीनुसार त्याला स्वाद, गंध आणि चव असावी

अशी लक्षणे दिसल्यास जमीन सुपीक आहे, अगर होत चालली आहे असे समजावे. तसे होत नसल्यास काहीतरी घोटाळा आहे असे समजावे. सुपीकतेचे अनेक प्रश्न सेंद्रिय कर्बाच्या पातळीशी जोडलेले आहेत. त्यामुळे त्याची पातळी योग्य ठेवणे, शेतकऱ्याचे प्राथमिक कर्तव्य ठरते. त्यासाठी एक गोष्ट लक्षात ठेवावी. १००% जमिनीचा वापर आपल्या पोट्यासाठी आणि खिशासाठी करण्याचा अधिकार आपल्याला निसर्गाने दिलेला नाही. सूक्ष्मजीव हे आपले शेतातील वाटेकरी आहेत. त्यांचे पोट भरले तर आपले भरणार आहे. जमिनीचा काही हिस्सा त्यांचे पोट भरण्यासाठी ठेवावा व त्यात जे निर्माण होईल ते जमिनीला अर्पण करावे.

*